

ART. 6. ODMOWA PRZYJĘCIA ŚWIADCZENIA

- §1. Jeżeli dłużnik, ofiarując świadczenie, narusza zobowiązanie, wierzyciel może odmówić przyjęcia świadczenia, chyba że naruszenie zobowiązania jest nieistotne.**
- §2. Wierzyciel ma obowiązek przyjęcia świadczenia zaofiarowanego po terminie, w którym zgodnie z treścią zobowiązania, świadczenie powinno być spełnione.**

A. Podstawy regulacji

A.1. Analiza prawnoporównawcza – źródła

A.1.1. Źródła

Źródła inspiracji dla art. II:6 projektu stanowiły: art. 206 k.z., art. 450 k.c., §266 kodeksu cywilnego niemieckiego (k.c.n.), artykuły: 6:29, 6:87 kodeksu cywilnego holenderskiego (k.c.h.), art. 6.1.3. Zasad UNIDROIT, art. 1561 kodeksu cywilnego Quebecu (k.c.Q.).

A.1.2. Analiza prawnoporównawcza

Odmowa przyjęcia świadczenia może być rozpatrywana jako aspekt problematyki wykonania zobowiązania albo jako kwestia należąca do zakresu regulacji skutków naruszenia zobowiązania (podobnie jak zagadnienie wstrzymania się z wykonaniem zobowiązania, o którym mowa będzie niżej). Nie wszystkie systemy prawne jednak tę kwestię regulują, stojąc na stanowisku, że wierzyciel ma obowiązek przyjęcia świadczenia od dłużnika, zaś w razie gdy dłużnik, spełniając świadczenie, naruszył zobowiązanie, wierzycielowi służą środki ochrony prawnej (ewentualne usprawiedliwienie odmowy przyjęcia świadczenia wiąże się przede wszystkim ze spełnieniem świadczenia przez osobę trzecią, ale w projekcie jest to problematyka wykonania zobowiązania, do której w tym miejscu należy odesłać).

Odmowa przyjęcia świadczenia przez wierzyciela stanowi w regulacjach, w których została ona uregulowana, problematykę okoliczności wyłączających naruszenie zobowiązania przez wierzyciela, które są związane z przedmiotem świadczenia bądź podmiotem, który świadczenie spełnia. Ten ostatni aspekt pozostaje poza granicami zainteresowania w ramach omawiania postanowienia art. II:6 projektu, bowiem kwestia zasadności odmowy przyjęcia świadczenia ze względu na podmiot, który to świadczenie spełnia, została objęta zakresem zastosowania art. I:7 projektu, przy którym wskazane zostały źródła prawnoporównawcze. Natomiast w zakresie odmowy przyjęcia świadczenia, która stanowi przedmiot niektórych regulacji krajowych bądź projektów europejskich, należy wskazać ze względu na przedmiot, że związana jest ona zwykle z jednym przypadkiem naruszenia zobowiązania, czyli częściowym wykonaniem. Takie ujęcie zostało przyjęte w §266 k.c.n., zgodnie z którym dłużnik nie jest uprawniony do spełnienia świadczenia w części³¹², jak również w art. 6:29 k.c.h., na podstawie którego dłużnik nie jest uprawniony do wykonania zobowiązania w części bez zgody wierzyciela. Z powyższych uregulowań wynika, że wierzyciel jest uprawniony do odmowy przyjęcia świadczenia częściowego, chyba że wyraził zgodę na taki sposób wykonania zobowiązania przez dłużnika. Ponadto odmowa przyjęcia świadczenia w regulacji holenderskiej związa-

³¹² Zob. np. R. Zimmermann, *Contract Law Reform: The German Experience* [w:] S. Vogenauer, S. Weatherill (eds.), *The Harmonization of European Contract Law. Implications for European Private Laws, Business and Legal Practice*, Oxford and Portland, Oregon 2006, s. 74.

na jest z instytucją uprawnienia dłużnika do „uzdrowienia” świadczenia, co wynika z art. 6:87 k.c.h., zgodnie z którym wierzyciel jest uprawniony do odmowy przyjęcia świadczenia w razie jego naruszenia przez dłużnika tak długo, jak długo zaofiarowanie (naprawionego) świadczenia nie jest związane z naprawieniem szkody lub zwrotem kosztów³¹³. Węższy zakres uprawnienia wierzyciela w zakresie odmowy przyjęcia świadczenia został przewidziany w art. 6.1.3. Zasad UNIDROIT, który stanowi, że wierzyciel może odmówić przyjęcia zaofiarowanej części świadczenia w chwili wymagalności roszczenia o wykonanie zobowiązania, chyba że nie ma usprawiedliwionego interesu w takiej odmowie³¹⁴. Z powyższego wynika, że to nie ocena naruszenia zobowiązania w razie zaofiarowania świadczenia w części stanowi przesłankę odmowy przyjęcia świadczenia przez wierzyciela, ale jego usprawiedliwiony interes w takiej odmowie, przy czym ciężar dowodu braku takiego interesu został nałożony na dłużnika. Natomiast najszerzej spośród przedstawianych regulacji zakres odmowy przyjęcia świadczenia został ujęty w postanowieniu art. 1561 k.c.Q., zgodnie z którym wierzyciel nie ma obowiązku przyjęcia świadczenia innego od umówionego, nawet jeżeli zaofiarowane świadczenie jest wyższej wartości. Przedmiotowa inność świadczenia winna być rozumiana jako odmienność od treści zobowiązania. Uszczegółowienie powyższego postanowienia zawarte jest w zdaniu drugim art. 1561 k.c.Q., który stanowi o dopuszczalności odmowy przyjęcia częściowego spełnienia świadczenia, chyba że zobowiązanie polega na świadczeniu w częściach.

Wszystkie z przywołanych wyżej regulacji traktują o odmowie przyjęcia świadczenia jako jednej z okoliczności należących do uregulowania należytego wykonania zobowiązania, chociaż nieuzasadniona odmowa przyjęcia tego świadczenia stanowi okoliczność obciążającą wierzyciela i mającą wpływ bądź to na istnienie naruszenia zobowiązania po stronie dłużnika, bądź na zakres jego odpowiedzialności.

A.2. Uzasadnienie regulacji – rozwój instytucji

Uregulowanie zawarte w art. II:6 projektu stanowi ogólną normę określającą zakres dopuszczalnej odmowy przyjęcia świadczenia przedstawioną z punktu widzenia naruszenia zobowiązania, tj. jednego z jego skutków. Zasadniczą przesłanką odmowy przyjęcia świadczenia jest bowiem zaofiarowanie jego spełnienia z naruszeniem zobowiązania. Regulacja art. II:6 odchodzi od ujęcia tej problematyki zawartego w art. 450 k.c., a wcześniej w art. 206 k.z., które stanowią o dopuszczalności odmowy przyjęcia

³¹³ Zob. np. M.W. Hesselink, *The Ideal of Codification and the Dynamics of Europeanisation: The Dutch Experience* [w:] S. Vogenauer, S. Weatherill (eds.), *The Harmonization of European Contract Law. Implications for European Private Laws, Business and Legal Practice*, Oxford and Portland, Oregon 2006, s. 39.

³¹⁴ Zob. np. M.J. Bonell [w:] *A New Approach to International Commercial Contracts. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. XVth International Congress of Comparative Law*, Bristol, 26 July–1 August 1998, Kluwer Law International 1999, s. 4.

świadczenia zaofiarowanego przez dłużnika w części, jeżeli cały dług (tak w art. 206 k.z.) bądź cała wierzytelność (tak w art. 450 k.c.) jest już wymagalna. Z obu uregulowań wynika dopuszczalność odmowy przyjęcia świadczenia w określonych w nich przypadkach, ale wprowadzają one odmienne zasady w tym zakresie. O ile bowiem kodeks zobowiązań wprowadzał dopuszczalność odmowy przyjęcia częściowego świadczenia w razie wymagalności całego długu jako zasadę, o tyle kodeks cywilny traktuje odmowę przyjęcia świadczenia w części jako przypadek wyjątkowy i usprawiedliwiony istnieniem uzasadnionego interesu wierzyciela, którego wykazanie obciąża tego ostatniego. Obie wymienione wyżej regulacje systemowo są związane z problematyką wykonania zobowiązań. Natomiast w projekcie kwestia odmowy przyjęcia świadczenia ze względu na jego zaofiarowanie z naruszeniem zobowiązania została zamieszczona wśród postanowień regulujących naruszenie zobowiązania oraz jego skutki, zaś zagadnienie odmowy przyjęcia świadczenia ze względu na podmiot wykonujący zobowiązanie jest przedmiotem uregulowania zawartego w części dotyczącej wykonania zobowiązań. Takie rozwiązanie jest uzasadnione przyczyną odmowy przyjęcia świadczenia. Należyte spełnienie świadczenia przez inną osobę niż dłużnik nie stanowi bowiem naruszenia zobowiązania, jeżeli z jego treści nie wynika, że dłużnik ma świadczyć osobiście, natomiast dopuszczalność odmowy przyjęcia świadczenia od osoby trzeciej ze względu na usprawiedliwiony interes wierzyciela stanowi dodatkowe uprawnienie wierzyciela, wyłączając negatywne konsekwencje po stronie wierzyciela, które mogłyby powstać ze względu na nieuzasadnioną odmowę przyjęcia świadczenia (zob. szerzej uwagi do art. I:7). Natomiast odmowa przyjęcia świadczenia uregulowana w art. II:6 jest uzasadniona zaofiarowaniem świadczenia z naruszeniem zobowiązania przez dłużnika, czyli jest jednym ze skutków naruszenia zobowiązania. Projekt w tym miejscu wychodzi z założenia, że wierzyciel nie ma obowiązku przyjęcia świadczenia ze skutkiem wykonania zobowiązania (nawet nienależytego), jeżeli świadczenie zostało zaofiarowane z naruszeniem zobowiązania nie tylko przez zaofiarowanie częściowego wykonania zobowiązania, ale w każdej innej postaci naruszenia zobowiązania zgodnie z regułą określoną w art. II:1, przy czym granicą dopuszczalności odmowy przyjęcia świadczenia jest nieistotne naruszenie zobowiązania. Natomiast odmiennie od regulacji zawartej w art. 450 k.c., postanowienie art. II:6 nakłada na wierzyciela obowiązek przyjęcia świadczenia zaofiarowanego po terminie wykonania zobowiązania określonego w treści zobowiązania, w tym wtedy, gdy jest zaofiarowane w części, która nie wyłącza dopuszczalności odstąpienia od umowy, w razie gdy zobowiązanie ma charakter umowny.

Ogólną granicą dopuszczalności przyjęcia świadczenia jest nieistotność naruszenia zobowiązania. W art. II:6 brak definicji tej swoistej postaci naruszenia zobowiązania. Określenie to pozostaje do rozstrzygnięcia doktryny oraz orzecznictwa, przy odesłaniu do jednolitej reguły naruszenia zobowiązania z art. II:1 projektu. Przy zastosowaniu art. II:6 projekt nie odsyła do definicji istotnego naruszenia zobowiązania, która została wprowadzona do art. II:9 § 2, stanowiącego o granicach dopuszczalności odstąpienia od umo-

wy, co jest uzasadnione systemowo, a także merytorycznie ze względu na różne zakresy zastosowania art. II:6 oraz art. II:9 projektu.

A.3. Założenia politycznoprawne

Problem zawarty w regulacji art. II:6 projektu wiąże się z kwestią przyjęcia świadczenia jako obowiązku bądź uprawnienia wierzyciela. Przyjęcie określonego stanowiska ma znaczenie dla dłużnika oraz jego uprawnienia bądź obowiązku wykonania zobowiązania w naturze. Z zasady, zgodnie z którą zobowiązanie winno być spełnione (parafrazując zasadę *pacta sunt servanda*), wynika, że dłużnik ma zarówno obowiązek spełnić świadczenie zgodnie z treścią zobowiązania, jak uprawnienia do jego spełnienia połączone z obowiązkiem wierzyciela przyjęcia świadczenia ze skutkiem zwalniającym dłużnika. Natomiast kwestia ta nie jest jednoznaczna, w razie gdy dłużnik ofiaruje spełnienie świadczenia z naruszeniem zobowiązania. Wierzyciel jest bowiem narażony na przyjęcie świadczenia niezgodnego z treścią zobowiązania i pozostają mu tylko środki ochrony prawnej, przysługujące na wypadek nienależytego wykonania zobowiązania. Projekt przyjmuje zasadę ochrony wierzyciela przez przyznanie mu uprawnienia do odmowy przyjęcia świadczenia z naruszeniem zobowiązania, zaś ogranicza je nieistotnością naruszenia zobowiązania, chyba że świadczenie jest zaofiarowane po terminie ustalonym w treści zobowiązania. Znaczenie politycznoprawne należy przyznać rozstrzygnięciu, że samo zaofiarowanie świadczenia po terminie nie uzasadnia odmowy jego przyjęcia.

B. Komentarz

B.1. Cel i znaczenie regulacji

Funkcją normy zawartej w art. II:6 jest określenie przesłanek dopuszczalności odmowy przyjęcia świadczenia jako skutku zaofiarowania świadczenia z naruszeniem zobowiązania (nie zaś jako sposobu wykonania zobowiązania, jak częściowo ma to miejsce w art. 450 k.c.).

B.2. Kontekst regulacji – zakres zastosowania

Zakresem zastosowania art. II:6 projektu objęte są przypadki zaofiarowania świadczenia z naruszeniem zobowiązania wynikającego z różnych źródeł. Naruszenie zobowiązania rozumiane jest zgodnie z jednolitą regułą naruszenia zobowiązania ustaloną w art. II:1, a konsekwentnie istotne naruszenie zobowiązania z art. II:6 § 1 *in fine* odnosi się do wspomnianej reguły z art. II:1. W art. II:6 § 2 projektu uregulowany jest obowiązek przyjęcia świadczenia zaofiarowanego po terminie wykonania zobowiązania wynikającego z jego treści, przy czym obowiązek ten nie narusza uprawnienia wierzyciela do odstąpienia od umowy w granicach określonych w art. II:9 na zasadach z art. II:8 i II:10 projektu.

B.3. Wykładnia

Zgodnie z postanowieniem art. II:6 §1 wierzyciel jest uprawniony do odmowy przyjęcia świadczenia zaofiarowanego z naruszeniem zobowiązania. Naruszenie zobowiązania na gruncie komentowanego artykułu przybiera postać nienależytego wykonania zobowiązania, co wynika z istoty uprawnienia do odmowy przyjęcia świadczenia, tj. konieczności zaofiarowania świadczenia, która poprzedza ewentualną odmowę jego przyjęcia. Z powyższego względu wykluczony jest przypadek niewykonania zobowiązania jako przesłanka odmowy przyjęcia świadczenia. Natomiast nienależyte wykonanie zobowiązania oznacza każde naruszenie jego treści, z uwzględnieniem przykładowego katalogu przypadków wskazanego w art. II:1 §2 projektu, tj. zaofiarowania świadczenia w niewłaściwym miejscu, niewłaściwej jakości, niewłaściwej ilości lub objętości itp. W razie zaofiarowania świadczenia z naruszeniem zobowiązania wierzyciel jest uprawniony do odmowy jego przyjęcia, jednak poza przypadkiem, w którym naruszenie zobowiązania jest nieistotne. Dowód nieistotności naruszenia zobowiązania obciąża dłużnika. Nieistotność naruszenia zobowiązania winna być oceniana w odniesieniu do danego naruszenia względem treści zobowiązania. Pod uwagę brane są zatem zarówno waga określonych obowiązków składających się na treść zobowiązania dłużnika, jak i stopień ich naruszenia, chociaż ostateczna ocena odnosi się do całego zobowiązania dłużnika.

Natomiast odmowa przyjęcia świadczenia co do zasady nie dotyczy naruszenia zobowiązania polegającego na zaofiarowaniu świadczenia po terminie wykonania zobowiązania wynikającego z jego treści (zob. też art. I:19–20 projektu). W razie gdy dłużnik ofiaruje spełnienie świadczenia po terminie i naruszenie zobowiązania polega tylko na naruszeniu terminu jego wykonania lub jest również wadliwe, wierzyciel nie jest uprawniony do odmowy przyjęcia świadczenia, natomiast przysługują mu środki ochrony prawnej na wypadek naruszenia zobowiązania. Powyższa regulacja nie wyłącza jednak uprawnienia wierzyciela do odstąpienia od umowy, jeżeli nie zachodzi przesłanka ograniczająca odstąpienie określona w art. II:9 §1 projektu, czyli nieistotne naruszenie zobowiązania, z tym że w rozumieniu art. II:9 §2 projektu. Z powyższego wynika, że wierzyciel ma obowiązek przyjęcia świadczenia w razie naruszenia przez dłużnika (bądź osoby za niego wykonujące zobowiązanie) terminu jego wykonania albo może odstąpić od umowy w granicach art. II:9 projektu i nie przyjmować świadczenia po odstąpieniu. Natomiast w razie odstąpienia od umowy przez wierzyciela, dłużnik jest uprawniony do skorzystania z uprawnienia do doprowadzenia przedmiotu świadczenia do stanu zgodności z zobowiązaniem, jeżeli jest to możliwe ze względu na rodzaj naruszenia oraz spełnione są przesłanki z art. II:8 i nie zachodzą określone w art. II:10 okoliczności wyłączające dopuszczalność skorzystania przez dłużnika z uprawnienia z art. II:8. Natomiast w razie przyjęcia przez wierzyciela przedmiotu świadczenia, który został zaofiarowany przez dłużnika z naruszeniem zobowiązania i jako taki został przyjęty, wierzyciel nie jest uprawniony do odstąpienia od umowy, a przysługują mu inne środki ochrony prawnej na wypadek naruszenia zo-

bowiązania, na przykład uprawnienie do obniżenia świadczenia, odszkodowanie, kara umowna.

B.4. Przykłady

1. A kupił dla żony u dealera B samochód w jej ulubionym kolorze czerwonym. W dniu odbioru pojazdu okazało się, że do salonu B zostało sprowadzone auto w kolorze zielonym.

[A jest uprawniony do odmowy przyjęcia samochodu zielonego i może żądać wydania auta czerwonego bądź odstąpić od umowy i żądać zwrotu zapłaconej ceny].

2. A kupił u B 10 rowerów, które B miał dostarczyć na drugi dzień. A nie wspomniał B, że dostawa jest konieczna dokładnie w tym dniu, ze względu na wyjazd grupy sportowej, dla której kupił rowery na obóz sportowy właśnie w tym dniu. B jednak dostarczył rowery o dwa dni później.

[A jest obowiązany przyjąć rowery na podstawie art. II:6 § 2].

3. A zawarł umowę sprzedaży samochodu z dealerem B. Samochód ma być wydany w terminie miesięcznym po zawarciu umowy, cena ma być zapłacona po otrzymaniu potwierdzenia od dealera, że auto dotarło do salonu od producenta. Po upływie miesiąca B informuje A o wynikłym ze względu na problemy celne opóźnieniu, więc A wstrzymuje się ze spełnieniem swojego świadczenia. Po upływie kolejnych dwóch tygodni B informuje A, że samochód już jest w salonie i czeka na odbiór. A wpłaca pieniądze i odbiera samochód, wcześniej wykonując jazdę próbną, aby sprawdzić, czy samochód jest sprawny. Po miesiącu od odbioru samochód się psuje i okazuje się, że usterka jest tego rodzaju, iż konieczna byłaby wymiana całego systemu elektronicznego, bo został wadliwie skonstruowany i zmiana jednej opcji (dopuszczalna w ramach normalnego użytku) spowodowała jego awarię.

[A jest uprawniony do odstąpienia od umowy na podstawie art. II:8 § 1 i nie stoi temu na przeszkodzie okoliczność, że przyjął świadczenie, czyli nie skorzystał z odmowy jego przyjęcia określonej w art. II:6, bowiem uprawnienie to dotyczy przypadku zaofiarowania świadczenia z naruszeniem zobowiązania i jako takiego przyjętego, nie zaś zaofiarowania świadczenia jako zgodnego z zobowiązaniem i jako takiego przyjętego. Jeżeli świadczenie jest przyjęte jako zgodne z zobowiązaniem, a następnie okaże się, że zobowiązanie jest naruszone, wierzyciel jest uprawniony do skorzystania z wszelkich środków prawnych przysługujących mu na wypadek naruszenia zobowiązania na zasadach im właściwych].